

NEVŞEHİR
HACI BEKTAŞ VELİ
ÜNİVERSİTESİ

750.YIL

HÜNKAR
HACI BEKTAŞ VELİ
ANMA ve ARMAĞAN KİTABI

CİLT I

2021
UNESCO
HACI
BEKTAŞ
VELİ
YILI

1. Baskı

750. YIL HÜNKÂR HACI BEKTAŞ VELİ ANMA VE ARMAĞAN KİTABI

CİLT I

Editörler

Prof. Dr. Mustafa Hilmi ÇOLAKOĞLU

Prof. Dr. Ersan KABALCI

Arş. Gör. Serkan DERİCİ

Nevşehir, 2021

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları No: 32

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir. Bütün hakları saklıdır.

Kitabın tümü ya da bölümü/bölemleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğere yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2021 by Nevşehir Hacı Bektaş Veli University. All rights reserved.

No part of this book may be printed, Reproduced or distributed by any electronical, optical, mechanical or other means without the written permission of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University.

Kapak Tasarımı ve Düzeni: Öğr. Gör. Bülent BİLGİN

Dizgi ve Mizanpaj: Arş. Gör. Serkan DERİCİ

Takım ISBN: 978-605-4163-50-2

ISBN: 978-605-4163-51-9

1. Baskı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir, 2021

HÜNKAR
HACI BEKTAŞ VELİ
ANMA ve ARMAĞAN KİTABI

750.YIL

Hacı Bektaş Veli'nin
Vefatının 750.
Yılı Dönümü (1208-1271)
UNESCO İşbirliği Akademi

HACI BEKTAŞ VELİ DERGÂHI: MİLLİ MÜCADELE'DEN MÜZE OLANA KADAR GEÇEN SÜREÇ

HACI BEKTAŞ VELİ DERSH LODGE: PASSED PROCESS FROM NATIONAL STRUGGLE UNTIL TO BE THE MUSEUM

Enes ÖZ

Özet

Çalışmamızda Milli Mücadele döneminden başlanıp, müze oluncaya dek geçen süreçte Hacı Bektaş Veli Dergâhı incelenmiştir. Konu kapsamındaki 1919-1964 yılları içerisinde Hacı Bektaş Veli Dergâhı özelindeki gelişmeler çalışmamızın temel tezi olmuştur.

Konumuz dahilinde daha önce kaleme alınmış eserler incelenmiş, belgeler tarih araştırma yöntemine uygun sıralamada işlenmiştir. Ayrıca sözlü tarih çalışması da gerçekleştirilmiş, çalışma konumuz ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

13. yüzyıldan itibaren varlığını sürdüren Hacı Bektaş Veli Dergâhı, Anadolu'nun işgali sonrası başlayan kurtuluş mücadelesinde adını tarihe yazdırmıştır. Milli Mücadele'de Mustafa Kemal Paşa, heyeti ile birlikte 22 Aralık 1919 tarihinde Hacıbektaş'a gelmiştir. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı da ziyaret eden Paşa, dergâh postnişini Çelebi Cemalettin Efendi ve türbedar Salih Niyazi Dede Baba ile görüşmüştür. Hacıbektaş'ta bir gece kalan Mustafa Kemal Paşa, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın desteğini alarak buradan ayrılmış ve Hacıbektaş'ta kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Milli Mücadele'ye tüm desteği sağlamıştır. Düşmanın yurttan atılması sonrası Cumhuriyetin ilanının akabinde 1925 yılında kabul edilen Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarıyla Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kânun ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı kapatılmıştır. Dergâh kapatıldıktan sonra burası bir süre Numune Ziraat Mektebi olarak faaliyet yürütmüş, bu sırada tekkenin bazı eşya emanetleri kaybolmaktan kurtarılarak Ankara'da bulunan Etnografya Müzesi'ne götürülmüştür. Dergâh bir süre sonra boş bir durumda kalmış, yapıların bazıları yıkılmış ve hasar görmüştür. 1950'li yıllardan itibaren Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müzeye dönüştürülmesi için Milli Eğitim Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından çalışmalar yürütülmüş, neticesinde 1964 yılında yapı ziyarete açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş Veli, Milli Mücadele, Müze, Dergâh,

Abstract

In our study, Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge was examined start from the period of National Struggle until it became a museum. Developments specific to Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge in the years 1919-1964 within the scope of the subject has been the main thesis of our study.

Previously written works within our subject have been examined the documents were processed in order according to the historical research method. In addition, oral history study was carried out and information about our study topic was obtained.

Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge which has been in existence since the 13th century, made its name written in history in the liberation struggle that started after the occupation of Anatolia. Mustafa Kemal Pasha came to Hacıbektaş on December 22, 1919 with his delegation in the National Struggle. Pasha, who also visited to Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge, met with Çelebi Cemalettin Efendi, the sheikh of dervish lodge, and shrine Salih Niyazi Dede Baba. Mustafa Kemal Pasha, who stayed one night in Hacıbektaş, left with the support of Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge. The Defense of Rights Association established in Hacıbektaş provided all the support to the National Struggle. After the enemy's expulsion from homeland Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge closed with adopted in 1925 by Law Closing Tekke and Zaviyes and Regarding the Prohibition and Relevance of Mausoleums and Some Titles following the proclamation of the Republic. After the dervish lodge was closed it operated as Sample Agriculture School for a while, meanwhile, some relics of the lodge were saved from being lost and taken to the Ethnography Museum in Ankara. Dervish lodge remained in an empty state after a while, some of the buildings were demolished and damaged. Since the 1950s, studies have been carried out by the Ministry of National Education and the General Directorate of Foundations to transform the of Hacı Bektaş Veli Dervish Lodge into a museum as a result, the building was opened to visitors in 1964.

Keywords: Hacı Bektaş Veli, National Struggle, Museum, Dervish Lodge.

Giriş

Hoca Ahmet Yesevi'den icazet alarak, Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli, Sulucakarahöyük'e yerleşmiş, burada kurduğu tekke yapısı onun öğretilerinin devamı olarak Bektaşiliğin merkezi konumuna yükselmiştir. İlerleyen süreçte Hacı Bektaş Veli Dergâhı sadece dini bir merkez değil aynı zamanda da ülke ve devleti ilgilendiren farklı sosyo-politik olaylarda da önemli bir yer haline gelmiştir. Osmanlı Devleti döneminden itibaren askeri ve siyasi konularda ön plana çıkan dergâh, Milli Mücadele döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat ziyaretini almıştır. Burada kurtuluş mücadelesi için destek isteyen Paşa, bu desteği tam anlamıyla görmüş ve dergâhın ileri gelenleri Milli Mücadele dönemi boyunca müdafaa-i hukuk oluşumlarına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda dergâhın Milli Mücadele'deki yeri ve önemi, bu esnada dergâhın önemli şahsiyetlerinin kimler olduğu çalışmamızda ortaya konulmuştur. Ayrıca cumhuriyetin ilan edilmesinden kısa bir süre sonra tekke ve zaviyelerin seddine dair kanun çerçevesinde kapatılmasından, müze olana kadarki süreç içerisinde dergâh özelinde hangi gelişmelerin yaşandığı çalışmamızın merkezinde yer alan konularımızdan olmuştur.

Milli Mücadele döneminde Hacıbektaş ilçesinde yaşanan gelişmelerin işlendiği ve yine cumhuriyetin ilanı sonrası tekke ve zaviyelerin kapatıldığı dönemi inceleyen ayrı ayrı kıymetli çalışmalar mevcut olup, çalışmamızda mezkûr süreçleri bir bütün haline getirip müze oluncaya değin geçen dönem ele alınmıştır. Bu cümleden olmak üzere çalışmamızın zaman sınırlaması olarak 1919-1964 yılları arasında Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nı ilgilendiren konular bir bütün halinde işlenmiştir.

Çalışmamızda Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müze olarak açılması sürecinde ön plana çıkmış şahsiyetlerin kaleme aldığı birinci elden kaynakların yanında, daha sonraki yıllarda araştırmacılar tarafından ortaya konulan çalışmalar da kullanılmıştır. Ek olarak konuya farklı bir bakış açısı kazandıracak görüşü ile sözlü tarih çalışması yöntemi de tercih edilerek hayatta olan bireylerin belleğine dayalı anlatıları aracılığıyla konu üzerinde kişisel gündelik yaşam öyküleri de aktarılmaya çalışılmıştır.

1. Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya Gelişi ve Dergâhın Kurulması

Nişabur'da 1209/1210 yılında doğduğu, Sulucakarahöyük'te 1270/1271 yılında vefat ettiği tahmin edilen Hünkâr Hacı Bektaş Veli'nin annesi Hatem (Hatme) hatun, babası ise İbrahim es-Sânî Seyyid Muhammed'dir. (Fığlalı, 1996) Hacı Bektaş Veli'nin doğum tarihi ile ilgili farklı kaynaklarda farklı bilgiler yer almaktadır. Buna göre; John Kingsley Birge, İstanbul Üniversitesi'nde Yunus Emre Divanı'nı bulmuş, Divanda yer alan bir kayıta ebcele hesabı ile yapılan değerlendirmeye göre Hacı Bektaş Veli, Hicri. 645-646 yıllarında (Miladi 1247-1248) doğmuş, Hicri. 680 yılında (Miladi 1281) Horasan'dan Anadolu'ya geçmiş, Hicri 738 yılında da (Miladi 1337) vefat etmiştir. Bu hesaba göre 92 yıl yaşamıştır. Onun doğum ve vefatı ile ilgili bir başka hesaba göre; Hacıbektaş ilçesinde yer alan Pir Evi'nden gelmiş olan ve Ankara Kütüphanesi'ndeki kitaplar içerisinde 53 numaralı Esrar-ı Hurufname eserinin sonundaki bir kayıta: "*Hazine-i Celile'den Şeref-vürüd olan tomâr-ı kebîrde muharrer olduğu üzere tarihî velâdet-i şerifleri 606/1209 olarak müdde-i ömr-i şerifleri 63 olmağla 669/1270 senesi vefât-ı şerifleri muharrer olduğundan iş bu mahalle tahrir olundu*" ifadeleri ile Hacı Bektaş Veli hakkında doğum ve vefat bilgileri paylaşılmıştır. Yine Ankara Kütüphanesi'nde yer alan 119 numaradaki velayetnamede, Silsilename'den alındığı belirtilen bilgiye göre Hacı Bektaş Veli'nin 1209 yılında doğup, 1270 yılında da vefat ettiği ve 63 yıl yaşadığı kayıtları mevcuttur. Bu tespit ve bilgilerden hareketle Hacı Bektaş Veli'nin 13. Yüzyıl içerisinde yaşadığı ve Horasan'ın Nişabur şehrinde kesin olmamakla birlikte Hicri 606/Miladi 1209-1210 yılında doğduğu, (Kardaş, 2010) tarihi kaynakların verdiği bilgiler ışığında edinilen kanı ile 1270-1271 yılında vefat ettiği kabul edilebilmektedir (Gölpınarlı, 1958).

Esas adı Bektaş olmakla birlikte, onun dönemine yakın vakfiye ve kaynaklar tarafından Hacı Bektaş olarak bahsedilmektedir. Bununla beraber Bektaşî kaynakları "*Hünkâr*" ön ismini de kullanmaktadır. Hacı Bektaş Veli hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılan Vilâyet-Nâme adlı eserde, baba tarafından Hz. Ali'nin soyuna dayanan bir şecere ortaya konulmuştur. Hacı Bektaş Veli, Hoca Ahmet Yesevi'nin

ocağında yetişmiş, Yesevi'nin halifelerinden olduğu tahmin edilen, zahiri ve batını ilimlerde mürşit olan Lokman Perende, çocuk yaştaki Bektaş'ın eğitim ve terbiyesi ile görevlendirilmiştir. Burada iyi bir eğitim alan Hacı Bektaş Veli, Yesevi ocağındaki anlayış gereği Anadolu'nun fethi ve İslamlaştırılmasını bir borç olarak görmüş, bu çerçevede Anadolu'ya göç eden Türkmen erenlerinin kafilesine katılmıştır. (Fırlalı, 1996) Bu ifadeden olmak üzere Hacı Bektaş Veli'nin kalabalık bir erenler topluluğunun başında olarak Anadolu'ya geldiği fikri ön plana atılmış, erenlerin sayısının kırk bin civarı olduğu çeşitli kaynaklarda ifade edilmiştir. Buradaki esas dikkat çeken nokta ise manevi bir fütuhata girilmiş olması ve yapılan mücadelenin planlı bir mücadele olarak yürütülmesi olmuştur. (Sümer, 1975) Anadolu'ya gelmeden hemen önce hacca giderek Orta Doğu ve Anadolu'da çeşitli bölgeleri gezen Hacı Bektaş Veli, son olarak Sulucakarahöyük'e (Hacıbektaş) yerleşmiştir. (Fırlalı, 1996) Hacı Bektaş Veli burada kendi adına mütevazı bir zaviye kurmuş, ilk zaviyeden günümüze kalan tek unsur Kızılcahalvet kısmı olmuştur. Hacı Bektaş Veli'nin türbesi ile güney duvarının bitişiğinde bulunan Kızılcahalvet, külliye yapılanmasının çekirdeğini oluşturduğu tahmin edilmiştir. Bektaşilik¹ tarikatının teşekkül evresi olarak da kabul edilen 14. Yüzyıldan itibaren çok daha geniş kapsamlı bir külliye hüviyeti kazanan yapı, "Pir Evi" adı ile de nitelendirilmiştir. 13. Yüzyıldan, 20. Yüzyıla kadar geçen süreçte külliyenin gelişimi Bektaşilikte yer alan dört ana devre içinde değerlendirilmiştir. Buna göre, Hacı Bektaş Veli'nin Sulucakarahöyük'e yerleşmesinden, Balım Sultan'ın postnişin olmasına kadarki süreç (13. Yüzyıl ile 16. Yüzyıl arası) birinci devre, Balım Sultan'ın postnişin olmasından, Bektaşiliğin lağvedilmesine kadarki süreç (1501-1826 arası) ikinci devre, Bektaşiliğin lağvedilmesinden, tekkelerin kapatılmasına kadarki süreç (1826-1925 arası) üçüncü devre, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından, dergâhın müze oluşuna kadarki süreç (1925-1964 arası) dördüncü devre olarak değerlendirilebilir. (Tanman, 1996) 13. Yüzyıldan, 20. Yüzyıla kadar geçen uzun süreçte gelişimini tamamlayan dergâh yapılanması, günümüze kadar gelebilen nadir tarikat külliyelerinden biri olarak tarihi açıdan önemli bir yer edinmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda üçüncü devrenin sonu ile dördüncü devre dönemleri işlenmiştir.

2. Milli Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın Hacıbektaş Ziyareti ve Dergâhın Milli Mücadele'deki Rolü

Milli Mücadele döneminde düşmana karşı birlikte ve organize hareket etmenin ne derece önemli olduğunu bilen Mustafa Kemal Paşa, bağımsızlık amacı taşıyan ülkenin her bir ferdine ayrı bir önem ihdas etmiştir. Tüm vatandaşları ortak bir paydada buluşturarak düşmana karşı topyekun bir mücadele yürütmenin yararlı olacağını öngören Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesi'nden birkaç gün sonra 26 Haziran 1919 tarihinde Konya'da bulunan 2. Ordu Müfettişliği'ne bir telgraf göndermiştir. Paşa telgrafında; Tokat ve Amasya çevrelerinde bulunan Alevi vatandaşların Kırşehir'de (Hacıbektaş) bulunan Baba Efendi hazretlerine bağlı oldukları, Baba Efendi'nin ise ülke ve ulus bağımsızlığının tehlikede olduğunu gördüğünü, bu vech ile Baba Efendi ile görüşmek suretiyle milli çıkarları korumak adına etkili Alevilerin Sivas'ta yapılacak olan kongreye gönderilmesinin yararlı olacağını bildirmiştir. (Onar, 1995)

Zira Mustafa Kemal Paşa'nın Hacıbektaş'ı ve burada bulunan dergâhı Milli Mücadele'ye dahil etmek istemesinde bölgenin işgallere boyun eğmeyecek tavrını ortaya koyması etkili olmuştur. Öyle ki İstanbul'un İngiltere-Fransa ortak kuvvetleri tarafından kontrol altına alınacağı ve başkentini Anadolu'da bir yere taşınabileceği haberleri çıkınca, 9 Ocak 1919 tarihinde İngiliz Yüksek Komiserliği'ne Hacı Bektaş Veli Dergâhı Çelebisi Cemalettin Efendi ve Hacıbektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti başkanlığını yürüten Halil Efendi tarafından protesto telgrafi gönderilmiştir. (Şimşir, 1992) Bu protesto, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'yi başlatmasından hemen önce, ülke işgaline karşı Hacıbektaş ileri gelenlerinin tavrının gösterilmesi açısından önem arz etmiştir.

Milli Mücadele'ye halkın ikna edilmesi açısından kritik aşamalar olan kongreler dönemi esnasında müdafaa-i hukuk yanlıları destek arayışları içerisindeyken, Osmanlı Hükümeti ise Milli Mücadele'yi akamete uğratmak için çaba sarf etmiştir. Bu süreçte Milli Mücadele'ye karşı olan Ankara Valisi

¹ Bektaşî Tarikatı, Hacı Bektaş Veli'nin bizzat kendisinin kurduğu bir tarikat değildir ancak mürit, talip ve hülefasının söz birliği etmek suretiyle onun ismine ithafen ortaya konulan dünya ve ukba yoludur. (Sezgin, 2002)

Muhittin Paşa, Hacıbektaş'a gelerek dergâhın baba ve dedeleri ile görüşmüş, onları Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı harekete karşı gelmeleri için ikna etmeye çalışmıştır. Muhittin Paşa'nın bu ziyareti o sırada Ankara'da olan Karakol Cemiyeti kurucusu Kara Vasıf Bey tarafından öğrenilmiş, Vasıf Bey durumu 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya (Cebesoy) bildirmiştir. Ali Fuat Paşa da Albay Osman Bey'i Hacıbektaş'a göndererek olayı tahkik ettirmiş, Osman Bey, Muhittin Paşa'nın çelebi ve babaları ikna edemediğini öğrenmiştir. Öyle ki Milli Mücadele yanlıları ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın yetkilileri olan çelebi ve babalar arasında iyi ilişkiler en baştan beri olumlu yönde seyretmiştir. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda Bektaşiliğin Babagan kolu lideri dedebaba postunda oturan türbedar Salih Niyazi Dedebaba 8 Ekim 1919 tarihinde Milli Mücadele'ye destek vereceğine dair Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndermiş, bu telgrafa cevaben 12 Ekim 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa, Salih Niyazi Dedebaba'ya bir mektup yazmıştır. Paşa, mektubunda Salih Niyazi Dedebaba'ya Milli Mücadele yönündeki dua ve irşad faaliyetlerinden dolayı teşekkür etmiştir (Küçük, 2003).

Bu süreçte Milli Mücadele'nin alt yapısını oluşturmak adına hazırlıklara devam eden Mustafa Kemal Paşa, Erzurum ve Sivas'ta kongreler düzenlemiştir. Sivas'ta TBMM açılıncaya kadar ülkenin yönetimini yürütecek olan Heyet-i Temsiliye son şeklini almış, komutanlar ile yapılan toplantıda Milli Mücadele'nin yürütüleceği yer olarak ise Ankara belirlenmiştir. (Aytepe, 2002) Heyet-i Temsiliye'nin Ankara yolculuğunda Anadolu'nun önemli inanç merkezlerinden biri olan Hacıbektaş önemli bir durak olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'dan önce Ali Fuat Paşa, 11 Aralık 1919'da Hacıbektaş'a gelmiş, Milli Mücadele Hâtıraları kitabında buradaki durumdan bahseden Ali Fuat Paşa "*Hacıbektaş'ta Orta ve Şarki Anadolu'nun en tanınmış ve sevilmiş şeyhlerinden*" olarak tarif ettiği Çelebi Cemalettin Efendi'nin misafiri olmuştur. Hacı Bektaş Veli'nin kabrini de ziyaret eden Ali Fuat Paşa, Salih Niyazi Dedebaba ve tüm babalar ile görüşmüş, Çelebi Cemalettin Efendi'nin milli mücadeleye destek verileceği sözünü almıştır (Cebesoy, 2010).

Mustafa Kemal Paşa Ankara'ya geçmeden önce yanında bulunan Rauf Orbay, Hüsrev Gerede, Dr. Refik Saydam, Mazhar Müfit Kansu, Hakkı Behiç, Alfred Rüstem, Cevat Abbas Gürer, Muzaffer Kılıç, Şeyh Fevzi Efendi, Bedri Bey gibi isimlerden oluşan heyeti ile 22 Aralık 1919 tarihinde Hacıbektaş'a gelmiştir.² Heyet ilk olarak Salih Niyazi Dedebaba'nın çiftliğinde ağırlanmış, burada yemek ve kahve ikramı gerçekleştirilmiştir. Daha sonra Hacıbektaş merkeze gelinmiş, Mustafa Kemal Paşa burada Çelebi Cemalettin Efendi ile Çelebi Sarayı olarak isimlendirilen evde bir görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmede yemek ve ikramlar yapılmış, devamında Milli Mücadele ile ilgili meseleler görüşülmüş ve hatta Milli Mücadele'nin kazanılması sonrası olası devlet yönetim biçimi ile ilgili bir diyalog da yaşanmıştır. Heyette bulunan Mazhar Müfit Kansu'nun anılarına göre; Çelebi Cemalettin Efendi'nin bağımsızlık mücadelesine destek vereceği, bağımsızlığın kazanılması sonrası cumhuriyeti ilan etme gibi bir düşüncenin olup olmadığını Mustafa Kemal Paşa'ya sorduğu aktarılmıştır. Paşa'nın ise bu soru karşısında temkinli davranarak cevap vermediğini belirten Kansu, "*... Anlaşıyor ki Cemalettin Efendi cumhuriyete taraftar, hele Salih Baba, hür fikirli, çok ileri bir zat...*" (Kansu, 1997) ifadesini kullanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa 23 Aralık günü Hacı Bektaş Veli Dergâhını ziyaret etmiş, burada Salih Niyazi Dedebaba, heyeti karşılamış, türbe ve dergâhı gelenlere ayrıntılı bir şekilde gezdirmiştir. (Hacı Bektaş Veli Müzesi İçerisinde Yer Alan Atatürk Rölyefi EK 1) Bu sırada bir ikrar töreni yapılmış ve Mustafa Kemal Paşa'ya kılıç kuşatılarak yola kabul gerçekleştirilmiştir. (Öz, 1997) Burada Meydan Evi olarak isimlendirilen kısımda Salih Niyazi Dedebaba'nın can denilen müritlerin hizmeti ile hazırlattığı yemeğe oturulmuştur. Heyet içerisinde bulunan Mazhar Müfit Kansu bu görüşme ile "*Çelebi ve Baba arasındaki ihtilaf bir derece halledilir bir şekilde konuldu*" ifadelerini kullanarak Çelebi ve Baba arasındaki sorunun Milli Mücadele'nin selameti açısından yatıştırıldığını bildirmiştir.³ Kansu yemek sonrasında Mustafa

² Atatürk'ün Hacıbektaş ziyareti her yıl yerel bir bayram niteliğinde, şehrin ileri gelenlerinin katılımı ile kutlanmaktadır.

³ Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda yüz yıllar süren bir gelenek olarak yönetimde iki farklı temsiliyet yaşanmıştır. Dergâhta etkinliği olan birinci gelenek Çelebi kolu olmuştur. Çelebi Efendi sıfatı ile anılan inanç önderi tarafından temsil edilen Çelebi kol, özellikle Anadolu'da Alevi dede ocaklarına bağlı Alevi inançlı topluluklar içerisinde etkili olmuştur. Çelebi ailesi tarih boyunca Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda etkin bir konumda bulunmuş, Alevi inanç-dede ocakları ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı

Kemal Paşa'nın heyeti içerisinde bulunan Alfred Rüstem Bey ile birlikte dergâhı daha yakından inceleme fırsatı bulduğunu, Rüstem Bey'in Aş Dede odasına girerek burada tarihi kazana muhafızlık eden baba ile sohbet gerçekleştirdiğini aktarmıştır. Kansu ayrıca, Kırklar Meydanı'nı, Balım Sultan Türbesi'ni ziyaret ettiğini, dergâhta her tarafın temiz olduğunu ve herkesin vazifesini eksiksiz yerine getirdiğini takdirle ifade etmiştir. Kansu ek olarak Mustafa Kemal Paşa'nın kendisine “*Büyük babalara ellişer lira verelim*” dediğini, Aş Baba'dan başlamak üzere ellişer lira verildiğini, Aş Baba'nın parayı alırken “...*bu benim şahsıma değil, dergâha aittir*” dediğini bildirmiştir. (Kansu, 1997) Daha sonrasında Çelebi Cemalettin Efendi'nin de katıldığı bir toplantı gerçekleştirilmiş ve bu toplantı sonrası Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa'ya destek verileceği yönünde Cemalettin Efendi tarafından bir beyanname yayınlanmıştır. (Tansel, C.II, 1973) Bu aşama ile ilgili Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşiler kitabının yazarı Baki Öz, düşünce adamı ve yazar Abidin Nesimi'ye atıf yaparak bir bilgi paylaşmıştır. Buna göre Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda gerçekleştirilen bu görüşmede dergâh ileri gelenleri ile Mustafa Kemal Paşa arasında Pir Evi Protokolü yapılmıştır. Abidin Nesimi, 1920 yılında çok kısa da olsa İçişleri Bakanlığı yapmış olan Cami Baykurt'a dayandırdığı bilgilerde şunları aktarmıştır: Alevi-Bektaşilerin Milli Mücadele'ye destek vereceği nitelik taşıyan Pir Evi Protokolü, bir bildiri olarak hazırlanmış, devlet matbaasında bastırılarak, özel ulakları vasıtası ile Bektaşî dergâhlarına dağıtılması için Çelebi Cemalettin Efendi'ye teslim edilmiştir. (Öz, 1997) Devam eden süreçte bu desteği gösterir nitelikte gelişmeler yaşanmış, Hacı Bektaş Veli Dergâhı öncülüğünde Alevi-Bektaşî vatandaşların Milli Mücadele'ye destek vereceği, Ankara'dan 28 Aralık 1919 tarihinde Bab-ı Ali Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen şifreli telgrafta da yer almıştır. Telgrafta, Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki heyetin Hacıbektaş'a geldiği, burada Çelebi Cemalettin Efendi tarafından ağırlandığı, Hacı Bektaş Veli Dergâhı dedeleri tarafından kendisine ziyafet verildiği ve Alevi-Bektaşî topluluğunun Kuvayı Milliye hareketine destek vereceği ifade edilmiştir. (BOA, Belge 78/a, 1982)

Mustafa Kemal Paşa ile Çelebi Cemalettin Efendi ve Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın önde gelen isimleri arasında telgraflaşmalar devam etmiştir. 2 Ocak 1920 tarihinde Paşa, Çelebi Cemalettin Efendi'ye bir telgraf göndermiş, telgrafta, ulusun ve ülkenin geleceğinin kurtarılması için ulusal örgütün kök saldıgını, yasal isteklerimizi elde edeceğimiz güne kadar çalışılması ve bu bildirin köylere kadar ulaştırılmasını rica etmiştir. Bu sırada 16 Mart 1920 tarihinde İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal etmiş, bu durum Hacıbektaş halkı tarafından büyük bir tepki ile karşılanmıştır. Salih Niyazi Dede Baba, Heyeti Temsiliye'ye 17 Mart 1920'de bir telgraf göndermiş ve memleketin selamete ulaştırılması için alınacak tedbirlerin netice vermesini arzu ettiklerini belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Çelebi Cemalettin Efendi, Salih Niyazi Dede Baba ve arkadaşlarına çektiği 22 Mart 1920 tarihli bir başka telgrafta yürütülen mücadelenin başarılı şekilde seyretmesinde onların maddi ve manevi olarak yardımları olduğuna işaret ederek bu durumun önemine vurgu yapmıştır (Doğan, 2012).

Anadolu'nun düşman işgaline uğraması sonrası Hacıbektaş'ta Halil Efendi başkanlığında Hacıbektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Ancak Hacıbektaş ahalisi Halil Efendi'ye itibar etmekle birlikte daha çok Çelebi Cemalettin Efendi etrafında toplanmış, bu durum Çelebi Cemalettin Efendi'nin Hacı Bektaş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin görevlerini üstlenmesi anlamına gelmiştir. Zira Mustafa Kemal Paşa'nın da bu esnada Çelebi Cemalettin Efendi ile görüşme ve yazışmaları bunu kanıtlar nitelikte olmuştur. Anadolu Alevi toplumu üzerinde etkili bir kişilik olan Çelebi Cemalettin Efendi⁴, 23 Nisan 1920 tarihinde açılan TBMM birinci döneminde milletvekili olarak seçilmiş, (Selçuk, 2011) mecliste de 120 mebusun 30'unun oyunu almak suretiyle meclis ikinci reisliği görevine getirilmiştir.

arasında ana inanç makamı olmuştur. Coşkun Kökel'in ifade ettiği üzere, Meclis-i meşâyih defterlerinde yer alan kayıtlar, çelebi ekolünü Hacı Bektaş Veli'nin evladı olarak nitelendirmiş ve dergâh yönetiminde yer almıştır. Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndaki ikinci etkin gelenek ise Babagan kolu olmuştur. Dede Baba sıfatı ile anılan Bektaşî inanç önderi tarafından temsil edilen ekolde dede Baba, babagan gelenekte en üst makam olarak kabul edilmektedir. Tüm Bektaşî inancı taşıyan önderler ve inanç merkezleri dede Babaya bağlıdır. Yüzlerce yıllık bir süreçte Bektaşî tarikatı babagan sistem etrafında şekillenerek varlığını devam ettirmiştir. Meclis-i meşâyih defterleri içerisinde yer aldığı üzere babagan kolu Hacı Bektaş Veli Dergâhı yönetiminde etkin bir vaziyette bulunmuştur. (Kökel, 2020)

⁴ Çelebi Cemalettin Efendi ile Milli Mücadele döneminde görüşen, 1920 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın Çorum mutasarrıf vekilliğine tayin ettiği Cemal Bardakçı, Koçgiri İsyanı sırasında Çorum ve civarında bulunan Çelebi Cemalettin Efendi'ye bağlı Alevilerin bu isyan sırasında sakin ve hareketsiz kalarak isyan ateşinin batıya doğru sıçramasına engel olduklarını bildirmiştir. (Bardakçı, 1950)

Her ne kadar Yozgat Mebusu İsmail Fazıl Paşa 44 oy alarak önde olsa da ikinci tur seçimlerine kalmadan Cemalettin Efendi lehine oylamadan çekilmiştir. Cemalettin Efendi hastalığından dolayı meclis toplantılarına katılamamış, meclise çektiği telgrafta hastalıkları sebebi ile meclis toplantılarına katılmak şöyle dursun, yatağından kalkacak durumda olmadığını bildirmiştir. Ocak 1922’de vefatına kadar Cemalettin Efendi mebus olarak kalmış, vekilliği düşürülmemiş ve izinli sayılmıştır. Çelebi Cemalettin Efendi kendisine verilen izne teşekkür için TBMM’ye bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafında şu ifadeler yer vermiştir: “Ankara’da Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine; Arızai vücudiyemin, intihap buyurulmuş olduğum Reisisanilik vekâleti vazifesini ifadan daîlerini mahrum ve meyus bırakmış olduğuna dair mütekaddim telgrafnamei fakiranemin Meclisi Âlice kabuliyle mezuniyetime müsaadelerini ve hakkı fakiranemde iltifatı kerimanelerini mutazammun 29 Nisan 1336 tarihli telgrafnamei âliyelerî reşidei desti ihtiramım olarak tariki hakta mücahedede bulunan Meclisi Ülya ve müttefiklerinin muvaffakiyatı hakkında virdi zebanım olan daavatı hayriye tekrar betekrar tezkâr ve ref’i icahetgâhı girdiğâr kılınmakta olduğunu tazimat ve tekrimat ve teşekküratımla arza mücaseret eylerim, olbapta, Hacı Bektaşî Veli Çelebisi. Cemaleddin.” (TBMM Z.C., Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 12, 6 Mayıs 1920) Çelebi Cemalettin Efendi’nin Milli Mücadele’den yana tavır koyması Alevi-Bektaşî vatandaşların desteğini sağlamak açısından önemli olduğu yorumu yapılmıştır (Küçük, 2003).

Çelebi Cemalettin Efendi’nin vefatı sonrası dergâh postnişinliğine geçen kardeşi Veliyettin Çelebi de TBMM’ye verdiği desteği sürdürmüştür. 5 Mayıs 1922 tarihli beyannamesinde Veliyettin Çelebi; Milli Mücadele’nin başarısı için Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını destekleyeceklerini bildirerek “ ... İşte şu suretle gaye-i Misak-ı Milli’nin istihsali için şimdiye kadar vüsatımız derecesinde malen, canen çalıştığımız gibi badema da çalışacağımızı va’ad ve te’min eder ve kahraman ordumuzun muvaffakiyet ve muzafferiyetleri için dua eylerim. Ve minallahi’t-tevfik.” (Küçük, 2003) Bu cümleden olmak üzere Veliyettin Çelebi de Milli Mücadele yanlısı bir tavır ortaya koymuştur. Veliyettin Çelebi’nin desteği 1923 yılında gerçekleştirilen genel seçimlerde de sürmüş, Veliyettin Çelebi 25 Nisan 1923 tarihinde “Anadolu’da bulunan soyum Hacıbektaş dergâhı Veli Hazretlerine içten saygısı olan tüm sevenlere ve temiz yürekli hanedan yanlılarına” ifadeleri ile başlayan bir bildiri yayınlamıştır. Bildirisinde Mustafa Kemal Paşa’nın, vatanın yükselmesi için her türlü isteğinin yerine getirilmesinin zorunluluk olduğunu, tarikatımıza mensup olanların Mustafa Kemal Paşa’nın göstermiş olduğu adaylardan başkasına oy vermemeleri gerektiği cümlelerine yer vermiştir. Çelebi ayrıca, vatanın kurtuluşunun ancak Mustafa Kemal Paşa’nın desteklenmesi ile olacağını, bu öğüde uymayanların ise kendilerinden olmadığını ifade etmiştir. Ek olarak tarikat mensuplarına sözümden çıkmayınız diyen Veliyettin Çelebi, sizlerin mutluluğunu düşünen, sizleri köle olmaktan kurtaracak olan kişinin TBMM Başkanı Mustafa Kemal Paşa’nın olacağını bildirmiştir. Mustafa Kemal Paşa ise Veliyettin Çelebi’nin bu desteği için 6 Mayıs 1923 tarihli telyazısı ile teşekkür etmiş, Veliyettin Çelebi’nin bu davranışının ulusal bilinçlenmesinin sonucu olduğunu, ülke huzuru ve ulusa hizmeti görev edinmiş olan kimselerin yüceliğinde olduğunu söylemiştir. Devam eden süreçte Mustafa Kemal Paşa ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı Çelebisi Veliyettin Efendi arasında iyi ilişkiler sürmüş, hatta Veliyettin Çelebi Ankara’ya davet edilerek Mustafa Kemal Paşa’nın hazırladığı evde ağırlandı. Bu ağırlandı Veliyettin Çelebi’den Dersim Milletvekili Mustafa Bey sorumlu olarak görevlendirilmiş, Mustafa Bey’in özel günlüklerinden edinilen bilgiye göre Mustafa Kemal Paşa, Veliyettin Çelebi’den bahsederken; “(...) onunla konuşunca adeta ruhum yıkılıyor. Kaynak suyu gibi temiz, okyanus suyu gibi geniş ve derin(...)” ifadelerini kullanmıştır (Öz, 1997).

Milli Mücadele esnasında Mustafa Kemal Paşa’nın temas halinde olduğu kişilerden biri de yine Hacıbektaş ziyareti esnasında kendisi ile yakından ilgilenen Salih Niyazi Dede Baba olmuştur. Çeşitli konular üzerinden karşılıklı telgraflaşma gerçekleştirilmiş, özellikle TBMM’nin açılışına binaen Salih Niyazi Dede Baba, meclise gönderdiği mesajda Hacı Bektaş Veli Dergâhı’nda okudukları Kuran-ı Kerim ve mevlidi şerifler ile meclisin açılışını kutladıklarını bildirmiştir. Yine Salih Niyazi Dede Baba 10 Kasım 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa’ya gönderdiği telgrafta Kars’ın Kazım Karabekir tarafından kurtarılmasını tebrik etmiş dergâhta bulunan derviş ve babalar ile ülkenin kurtuluşu için gece gündüz dua ettiklerini bildirmiştir (Küçük, 2003).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın en önde gelen kişileri olan Çelebi Cemalettin Efendi ve Salih Niyazi Dede Baba etrafında birleşen Alevi-Bektaşî toplumu, Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde yürütülen Milli Mücadele sürecine büyük destek vermiş ve ayrıca Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında da öncü görevler üstlenmiştir.

3. Cumhuriyet'in İlanı Sonrası Hacı Bektaş Veli Dergâhı

Milli Mücadele'nin başarı ile sonuçlanmasının ardından yeni Türk Devleti'nin yönetim biçimi olarak cumhuriyet kabul edilmiştir. Cumhuriyet idaresi, Osmanlı Devleti'ndeki reform hareketinin aksine kati ve kesin bir dönüşüm hamlesi izlemiştir. Bu durum "*bila kayd-ü şart*" Batı dünyasına yöneliş şeklinde olmuştur. (Apaydın, 2017) Siyasi, hukuk, eğitim, ekonomi ve sosyal alanlarda inkılap hareketleri gerçekleştirilmiş, bu inkılap hareketlerinden biri de 30 Kasım 1925 tarihinde kabul edilen "*Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun*" olmuştur. Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılmasının önünü açan bu kanun ile Türkiye Cumhuriyeti içerisinde herhangi bir şeyhin kullanımında bulunan tüm tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Ayrıca şeyh, derviş, mürit, dede, seyit, çelebi, baba, emir, naip, halife, büyücü, falcı, üfürükçü, muskacı gibi unvan ve sıfatların kullanılması da yasaklanmıştır. Tekke, zaviye ve türbeleri açmaya çalışanlara üç aydan az olmamak şartıyla hapis, elli liradan az olmamak şartıyla para cezası verilmesi kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 13 Aralık 1925., TBMM Kanunlar Dergisi, Dönem 2, Cilt 4, 30 Kasım 1925).

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasını sağlayan kanun ile birlikte tarikatların faaliyetleri son bulmuş, Hacı Bektaş Veli Dergâhı da faaliyetlerine son vermek durumunda kalmıştır. Bu kanun sonrası, dergâhın Ziraat Mektebi'ne dönüştürülmesi adına çalışmalar başlatılmıştır. Bu dönemde tarikatın yetkilileri olarak Veliyettin Çelebi, Salih Niyazi Dede Baba, Zeynel Baba, Hacı Kerim Baba, Muhtar Baba, Feyzi Baba, Necati Baba, Arslan Baba ve Japon Hasan Baba gibi kişiler kayıtlara geçmiştir. Kanun gereği tekke ve zaviyeler kapatılsa dahi son şeyhlerin burada kalmasına müsaade edilmiş, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda da Salih Niyazi Dede Baba ve Bektaş Baba hariç diğer babalar yerlerinde kalmışlardır. Salih Niyazi Dede Baba "*Bu demektir ki biz bu göreve layık değiliz*" ifadelerini kullanarak dergâhtan ayrılmış, bir süre Ankara'da ikamet etmiş ve 17 Ocak 1930 tarihinde yanındaki bazı babalar ile birlikte Türkiye'den ayrılarak Arnavutluk Tiran'a gitmiştir (Küçük, 2003).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın kapatılması sonrası dergâhın eşyalarının tespit edilebilmesi için 9 Teşrin-i Sani 341 (9 Kasım 1925) tarihli 17646/50 numaralı talimatname mucibince bir heyet kurulmuştur. Jandarma Kumandanlığı, Ma'ârif Memur Vekilliği, Muhâsebe-i Husûsiye Müdürlüğü ve Evkâf Müdürlüğü'nden yetkililerin yer aldığı heyetin çalışmaları sonrasında dergâhın mal varlığı tespit edilmiştir. Dergâhın kilim ve halı gibi 461 parçadan oluşan eşyası Ankara Evkaf Müdürlüğü'ne teslim edilmiş, Maarif Vekâleti dergâhın kitaplarını Ankara Kütüphane-i Umumiye'ye naklettirmiştir. Buna ek olarak 979 adet olan müzelik eşya ve dergâhın kazanı Ankara'da bulunan müzenin ambar kısmına kaldırılmıştır. (Hamid Zübeyir, 1928) Tekke ve zaviyelerin asırlık eşyalarının korunabilmesi için 19 Aralık 1925 tarihinde Resmi gazetede, kapatılan tekke ve zaviyelerdeki eşyalar hakkındaki genelge yayınlanmış, bu genelgeden hareket ile Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nda bulunan eşyaların bir kısmı müzelere alınmak suretiyle kaybının önlenmesi adına bir takım çalışmalar yürütülmüştür. (Resmi Gazete, 19 Aralık 1925) Bu dönemde dergâha ait malvarlığı; Dede Bağı ve Han Bağı'nda 105 hayvan, Kütükçe Çiftliği, Kaya Çiftliği, Kızıl Öz Çiftliği, İlcek Çiftliği içerisinde 527 hayvan, 4487 dönüm arazi (tarla, bağ, bahçe, kavaklık, çayır, ağaçlık, kıraç arazi), 400 civarı dükkan, 1 adet buharlı ve 4 adet su değirmeni olarak tespit edilmiştir. Bu eşyaların önemli bir kısmının kurtarılmasında, Maarif Vekâleti Asarı Atika ve Hars Müdürü Dr. Phl. Hamit Zübeyir Koşay, Prof. Hilmi Ziya Ülgen, Ressam Şerafettin Bey ve Vakıflar Genel Müdür Baş Müfettişi Halim Baki Kunter görevli olarak bulunmuşlardır (Koşay, 1967).

Tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası Konya Mevlana Türbesi eşyaları, orada bulunan bir öğretmenin girişimleri sonucu kilit altına alınarak kurtarılabilmiştir. Ancak aynı durum Hacı Bektaş Veli Dergâhı için geçerli olmamış, Ankara'da kurulan heyetin gelmesinden hemen önce Kırşehir'de mahalli

bir heyet kurulmuş ve mahalli heyet tarafından dergâhta yer alan eşyaların bir bölümü ihale ile satılmıştır. Dergâha ait belgelerin bir kısmı burada bulunan odalara kapatılmış, kapatılmadan hemen önce henüz yeni restore olmuş bu odalardan penceresi açık olan bir odanın sıvalarının dökülmesi ile belgelerin bazıları hasar görmüştür. Zarar gören belgelerin 43 tanesinin Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan müzayede esnasında satılan eşyaların hangi gün, hangi ücretle satıldığının yazılı olduğu belgeler olması, daha sonrasında satılan eşyalara ulaşılmaması da bir hayli zorlaştırmıştır. Açık arttırmada halk tarafından alınmayan eşyalar ise Ankara'ya getirilmiş, tarihi yemek kazanları ise Kırşehir'de hastane ve jandarma tarafından harç yapma işinde kullanılmıştır. Bu kazanlar daha sonrasında müze demirbaşı listesine alınarak tekrardan elde edilmiştir. (Öcal, 1999) Müzelik sayılan 979 eser ise müze muhafızlarından Ömer Semih Bey'in nezareti ile Ankara Kalesi'nde bulunan depolara kaldırılmıştır. Bu sırada Hamit Zübeyir Koşay'ın çabaları sonucu Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın eşyalarının bir bölümü kaybolmaktan kurtarılmıştır. 1967 yılında Türk Etnografya Dergisi'ne yazdığı makalesinde Koşay, Etnografya Müzesi kurulduğunda müdürlük makamında bulunduğunu ve Ankara Kalesi içerisinde yer alan eşyaları devraldığını ayrıca şahısların eline geçen eşyaların da bir kısmının satın alınmak sureti ile koleksiyona katıldığını ifade etmiştir. Buna ek olarak Koşay, dervişlerin odalarından toplatmış olduğu kitapları kütüphaneler müdürü Hasan Fehmi Turgal'ın yardımları ile Ankara Kütüphanesi'ne yerleştirilmesini sağlamıştır. (Koşay, 1967) Dergâhın halı ve kilimleri Süleymaniye Cami'ne götürülerek burada bir depoya kaldırılmış, daha sonrasında ise Türkiye çapında ulu camilere dağıtılmıştır. Dergâha ait madeni eşyaların bazılarını, üzerinde kimin tarafından hediye edildiğinin yazılı olmasından dolayı tesadüfi olarak ulaşılabilmiştir. Ancak aralarında Atatürk'ün Hacıbektaş ziyareti esnasında kahve içtiği altın fincan zarfının da bulunduğu birçok eşyaya ise ulaşamamıştır. Bilgisi kayıtlı olan eşyaların bir kısmı ele geçirilmiş, kalan kısmı ise isim ve cinslerinin detaylı olarak kayıt edilmemesinden dolayı toplanamamıştır (Öcal, 1999).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın içerisinde bulunan eşyaların kaybolmaması için gerçekleştirilen toplama işlemleri esnasında dergâhın boşaltılması Hacıbektaş halkının hüzünlenmesine sebep olmuştur. Görevliler buradaki derviş ve babaları dergâhtan çıkarmış, burada bulunan malzemeler araçlara yüklenip taşınmıştır. Dergâhın kapatılması sonrası Veliyettin Çelebi'nin oğlu Hüseyin Fevzi Efendi bir koşmasında şu ifadeleri dile getirmiştir:

*“Aşk olmayan bahri aşka dalmadı
Er olup cihanda bir nam almadı
Bu yerlerde sana geçim kalmadı
Başın al yıkıl git bir yane yahu”* (Dokuyan, 2021)

Hacı Bektaş Veli Dergâhı kapatıldıktan sonra külliye yapısı, Ziraat Mektebi⁵ olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kırşehir ili özel idaresine devredilen dergâha ait arazi ise ziraat çiftliği kurulması için yine mektep bünyesinde kullanılmıştır (BCA, 30-10-0-0, 189-295-9).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın kapatıldığı dönemde burada yer alan yapı manzumesi Hamit Zübeyir tarafından net bir biçimde ortaya konulmuştur. Onun tanımına göre; dergâhın dış kapısından içeri girildiğinde genişçe bir avlu ve kapının solunda tamamlanmamış misafirhane bulunmakta, gece yarısından sonra misafir kabul edilmemektedir. Avlunun sağ tarafında At Evi ve ahırlar bulunurken, At Evi önünde bol sulu bir çeşme yer almakta, Hacıbektaş halkı bu suyu içme suyu olarak kullanmaktadır. Girişteki büyük avludan orta avluya geçmek için kutsal yerlere tevazu ile girilmesi adına eğilerek geçilebilecek küçük bir kapı mevcuttur. Orta avluda ise Arslanlı Çeşme, Ekmek Evi, Kiler Evi, Aş evi, Tekke Cami, Meydan Evi, Mihman Evi ve havuz bulunmaktadır (Koşay, 1967).

⁵ Osmanlı Devleti döneminde ziraat eğitimi üzerine bir takım düzenlemeler yapılmış, özellikle zirai alanda karşılaşılan sorunları çözmek adına ülkenin çeşitli bölgelerinde ziraat okulları açılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemlerine aktarılan bu miras 1930'dan itibaren gerçekleştirilen eğitim çalışmaları ile başarılı olmuştur. (Sarıkaya, 2017)

Tekke ve zaviyelerin kapatılması sonrası Hacı Bektaş Veli Dergâhı bir süre Ziraat Mektebi olarak kullanılmış olsa da daha sonra yapı terk edilmiş ve ihmale uğramıştır. Bu ihmal sonucu dergâh içerisindeki bazı yapılar yıkılmak suretiyle yok olmuştur. Dergâhın giriş kısmında bulunan ve inşası yarım kalmış vaziyetteki Mihman Evi önce ihale ile satılmış, sonra yıkılarak yeri park haline getirilmiştir. Birinci Avlu içerisindeki At Evi, İkinci Avlu kısmında yer alan Ekmek Evi ile buna komşu vaziyetteki Erzak Evi tahribat ve bakımsızlıktan dolayı tarihe karışmıştır. (Tanman, 1996) Dergâhın kapalı olduğu ve tahminen 1936-1944 yılları arasında bir dönemde Kırklar Meydanı'nı su basmıştır. Suyun tahliyesi esnasında gençler çalışmış, ancak her yaştan vatandaş da bu vesile ile Kırklar Meydanı'na girme imkanı elde etmiştir. Su baskını halk arasında büyük bir heyecan oluştururken bazı kerametlerin görüldüğü de aktarılmıştır. Buna göre açılan bazı mezarlardan güzel kokuların geldiği ve bedenlerin bozulmamış olarak kaldığı anlatılan en yaygın kerametler olmuştur (Yıkılmış, 2016) (Müze Olmadan Önce 1958-1964 Arası Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan Bir Görünüm, EK 2).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın terk edilmesi ile birlikte yapıların tahribata uğramasının yanı sıra, bazı kısımlarda bulunan kurşunlar çalınarak harap edilmiştir. 1957 yılına kadar bu durum devam etmiş, aynı yıl Başbakan Adnan Menderes, Tarım ve Orman Bakanı Nedim Ökmen ve Başbakanlık Müsteşarı A. Salih Korur'un inisiyatifleri ile dergâhta tamirat işlemleri başlatılmıştır. (Öcal, 1999) Bu aşamada dergâhın tadilatının başlatılması adına ozan ve aşıklarında da katkısının olduğuna yönelik bir anekdot da bulunmaktadır. Buna göre; 1957 yılında Ankara Kızılay'da bulunan Büyük Sinema yerinde Âşık Veysel, Âşık Ali İzzet ve Âşık Cevlânî gibi ünlü aşıkların katıldığı Hacı Bektaş Veli'yi anma adına büyük bir gece düzenlenmiştir. Gecenin son bulması ile Cumhurbaşkanı Celal Bayar, aşıkları makamına davet etmiş, buradaki konuşmalar arasında Âşık Cevlânî, tıpkı Mevlana Türbesi gibi Hacı Bektaş Veli Türbesi'nin de yapılması ve ihya edilmesini Celal Bayar'a iletmıştır. (Duymaz, 2019) Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın restorasyonunun başlamasına bu diyalogun da etkili olduğu düşünülmektedir. Dergâhın onarım işlemlerinin başlatılmasında önemli kişilerden biri de 1954-1957 ve 1969-1973 yılları arasında Tokat Milletvekili yapmış olan Yusuf İzzettin Ulusoy olmuştur. Çelebi Cemalettin Efendi'nin torunu olan Ulusoy, Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müze olarak tekrardan açılabilmesi için Ankara'da uzun uğraşlar vermiş, konu ile ilgili Başbakan Adnan Menderes ve ilgili kuruluşlar nezdinde girişimler gerçekleştirmiştir. (Meclis Haber Dergisi, 2005) Bu girişimlerin devamındaki süreçte dergâhın daha geniş kapsamda tadilatı 1958 yılında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülmüş, 1959'da ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından devralınmıştır. (Tanman, 1996) Öyle ki Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın onarımı adına her yıl bütçe ayrılmıştır. Dergâhın onarımı konusunda Vakıflar Genel Müdürlüğü yönetim kurulu üyeliğini yürüten Halim Baki Kunter, Vakıflar Baş Mimarı Ali Sami Ülgen, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünde uzman olarak görev yapan Mahmut Akok gibi kişiler bir rapor hazırlamışlardır. Dergâhın restorasyonunda önem arz eden içerideki kalem işlemlerinin aslına uygun yapılması gibi hassasiyet isteyen konu Mahmut Akok'a bırakılmıştır. Restorasyon işlemlerinin sürdürülmesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde görevli Yusuf Erdoğan ve TBMM Senatörlerinden Prof. Dr. Ragıp Üner gibi kişiler de önemli sorumluluklar üstlenmişler, Ragıp Üner, Devlet Bakanı Nüvit Yetkin'i Hacıbektaş'a götürerek, onarım işlemlerini yerinde incelemiştir. 1963 yılında restorasyon işlemleri büyük ölçüde tamamlanmış, dergâhın müze olarak faaliyete geçebilmesi için mülkiyetinin Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden, Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne verilmesi işlemlerinde Ragıp Üner'in destekleri olmuştur. (Önder, 1994) Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müze olarak faaliyete geçmesinden önce Hacıbektaş eski belediye başkanlarından ve yine Kırşehir Milletvekili görevlerini yürütmüş olan İbrahim Turan, müze yetkili memurluğuna atanmıştır. Turan'ın müze açılışından yaklaşık üç ay önce hayatı kaybetmesi sonrası, Hacıbektaş Belediyesi Fen İşleri görevini yürüten ve aynı zamanda Anıtlar Derneği yönetiminde dergâhın müze olması için büyük gayretler gösteren Ali Sümer müze yetkili memurluğuna getirilmiştir. Dergâh 2 Nisan 1960 tarihinde 4/12832 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına atıf yapılarak restore edilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın 22 Mayıs 1964 tarih ve 135 sayılı yazısı ile 16 Ağustos 1964 günü müze olarak ziyarete açılmasına karar verilmiştir. Açılışa ülkenin farklı yerlerinden 44 bine yakın vatandaş katılmış, devlet protokolü ve basın da hazır bulunduğu büyük bir açılış töreni gerçekleştirilmiştir (Öcal, 1999).

Türkiye'nin ilk Kültür Bakanlığı Müsteşarı ve aynı zamanda müzeci, halkbilimci, sanat tarihçisi olarak da bilinen Dr. Mehmet Önder, (Tan, 2014) Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müze olarak açılışına bizzat şahit olmuş birisi olarak o güne dair gözlemlerini aktarmıştır. Önder, müze açılışı için Hacıbektaş'a bir gün önce geldiğini, otel olmadığından dolayı Ziraat Bankası'na ait lojmanda misafir edildiğini, gece kamyon, otobüs, at arabası, kağı gürültüleri sebebi ile uyuyamadığını ve binlerce insanın ilçeye akın ettiğini bildirmiştir. Buna ek olarak çelebilerin her tarafa açılış için haber saldığını aktaran Mehmet Önder, açılış günü sabahında müze yetkili memuru olan Ali Sümer ile görüştüğünü, Sümer'in "Efendim, köylerden, kentlerden en az 15 bin kişi Hacıbektaş'a geldi. Müze kapısına dayandılar. Zor durumdayım" dediğini bildirmiştir. Bu durum üzerine Dr. Mehmet Önder vakit kaybetmeden önlem alması için kaymakamı aramış, talimat üzerine bir mangalılık jandarma müze kapısını tutmuş, öyle ki kalabalığın müzeye girmemesi için sık sık anonlar yapılmış ve Kayseri Valiliği'nden yardım istenmiştir. Alınan tedbirler neticesinde dergâhın Birinci Avlu olarak isimlendirilen bölümünün önünde halk ikişerli sıraya girmiş, içeride hiç durulmaması şartıyla Cümle Kapısı'ndan girilerek arka kapıdan çıkılmak suretiyle ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Ziyaretler geç vakitlere kadar sürmüş, ertesi gün ziyaretçi sayısının azalması ile birlikte müzeye giriş ücreti alınmaya başlanmıştır (Önder, 1994).

Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın müze olma sürecini ve öncesini bizzat yaşamış birisi olan Hacıbektaş sakinlerinden Haydar Kaim dönemi şu şekilde özetlemiştir: "Tekke ve zaviyeleri kapattılar, burada ne kadar eski eser varsa hepsini Etnografya Müzesi'ne götürdüler Ankara'ya. Buraya da bir tane türbedar yerleştiriyorlar. Bu türbenin etrafında çok büyük bir külliye vardı, toprak yapı(...) onlar zamanla yıkıldı, burasının (mevcut yerin) yapısı taş olduğundan yıkılmadı. Önünde (Dergâhın) taş binalar vardı, Hacıbektaş 48'de (1948) kaza olunca taş binalara çatı çattılar adliye binası yaptılar, sonra ora da yıkıldı. Sonra Menderes ikinci kazanmasında(...) burayı tamir ettirdi, kapıyı yeniden yaptırdı, içerde yıkılan yerleri yaptırdı, minareyi tüm yıktılar yeniden yaptılar(...) ondan sonra İbrahim Turan eski belediye başkanlarından Atatürk'ün ikinci dönem, İsmet İnönü'nün ilk dönem milletvekillerinden(...) O Hacıbektaş'ın eşyalarının bütün listesini çıkarttı. Gitti etnografya müzesinden bunları teslim aldı getirdi. Bunu yapmadan önce 52, 53 (1952-1953) yıllarında türbenin girişindeki köşke halk kütüphanesi açtı, ben o kütüphaneden çok yararlandım(...) 64 (1964) yılına kadar bu kütüphaneyi devam ettirdi, 64 (1964) yılında bütün eşyaları gelip de tekmi olunca müze olarak açtılar 16 Ağustos'ta. 200 binden fazla Alevi geldi açılışına ama ne konaklama yeri var, ne çadır kent var, artık köylerden beri evlere onar kişi, beşer kişi, üçer kişi misafir oldular. 1964'te ben askerden geldim Ağustos'ta açıldı. Belki on tane jeneratör getirdiler(...) Aydınlatmak için, ışıkladırdılar, semah gösterileri yaptılar(...) şairler geldi(...) Alevi-Bektaşî deyişleri, nefesleri, duaları okundu, vatandaşlar kurban kestiler, yerli vatandaşlar onları ağırladı, böylece üç gün devam etti. (Haydar Kaim, Röportaj, 2021) Haydar Kaim'in ifade ettiği bilgiler, kaynaklarda yer alan bilgiler ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

3.1. Hacı Bektaş Veli Müzesi Açıldığı Dönemde Mimari Manzumesinin Kısaca Değerlendirilmesi

Dergâhın müze olarak tekrardan açıldığı dönemde orijinal yapıların bazıları kaybedilmiş olsa da birçok kısım ayakta kalmış ve günümüze kadar korunabilmiştir. Restitüsyon, arkeolog ve aynı zamanda da Hacı Bektaş Veli Müzesi'nin onarımında katkıları olan Mahmut Akok, dergâhın müze olması döneminde yapının başlıca beş kısımdan oluştuğunu bildirmektedir. Akok'un, Türk Etnografya Dergisi'nin 1967 yılı 10. Sayısında yayımlanan "Hacıbektaşî Veli Mimari Manzumesi" başlıklı makalesine göre açıldığı dönemde müze şu yapılardan oluşmaktadır:

1. Orta Avlu: Tekke idaresine ait binaları etrafında toplamaktadır.
2. Aşevi ve bitişiğinde yer alan yapılar
 - a- Dede Baba Köşkü
 - b- Aşevi
 - c- Tekke Cami
3. Meydan Evi kısmı ve bitişiğinde yer alan yapılar
 - a- Çamaşırhane
 - b- Mihman Evi
 - c- Meydan Evi

- d- Dedebaba Evi
- e- Dedebaba Köşkü
- 4. Kırklar Meydanı kısmında yer alan yapılar
 - a- Dedebaba Mezar Sofaları
 - b- Huzur Girişi
 - c- Çile Damı
 - d- Namaz Hücresi
 - e- Kırklar Meydanı
 - f- Hazreti Pir Türbesi
 - g- Güvenç Abdal Türbesi
- 5- Balım Sultan Türbesi (Akok, 1967) (Hacı Bektaş Veli Müzesi Yapı İsimleri, EK 3)

Mahmut Akok'un Hacı Bektaş Veli Müzesini bu tanımından başka burayı konu edinen eserlerde müze genel itibariyle Nadar (Altın, Parlak) Avlusu (Birinci Avlu), Dergah Avlusu (İkinci Avlu) ve Hazret Avlusu (Üçüncü Avlu) olmak üzere üç bölümde incelenerek aktarılmıştır.

3.1.1. Nadar Avlusu (Birinci Avlu)

Birinci avlu genel itibariyle Nadar Avlusu olarak da anılmaktadır. Müzenin bu kısmına güney yönünde bulunan çatal kapı ile girilmektedir. Ziyaretçilerin ve yolcuların ihtiyaçlarının giderilmesi için çeşitli bölümlerin bulunduğu bu kısmın batı kanadında Mihman Evi, doğu kanadında eski At Evi yer almaktadır. At Evi'nin dış cephesinde ise dükkanlar ve bunların arka tarafında da ahırlar ile vakıf arazisinde kullanılan tarım aletlerinin tutulduğu ardiye bulunmaktadır. Burasının hemen üst katında ise At Evi Babası ve dervişleri için odalar sıralanmıştır. Tekke ve zaviyelerin kapatılması öncesinde eski Mihman Evi ve At Evi yıktırılmış ve At Evi'nin yer aldığı kısma yeni Mihman Evi yapımı için çalışmalar başlatılmış, At Evi ise çatal kapının doğu kanadına taşınmıştır. Avlunun doğu kanadında ikinci avludaki Aş Evi'ne bağlı Erzak Evi, burası ve Aş Evi arasında Ekmek Evi yer almaktaydı. Bu yapılar varlığını devam ettirememiş olup, günümüzde Nadar Avlusu içerisinde bulunan tek eski mimari yapı doğu kanadında bulunan Üçler Çeşmesi olmuştur. (Tanman, 1996) 1908 yılında yapılan çeşmenin Türbedar Fevzi Baba ve Fatıma Fikriye Hanım tarafından yaptırıldığını ifade eden bir kitabesi bulunmaktadır. Çeşmenin üst kısmında altı köşeli bir yıldız olarak Mühr-ü Süleyman⁶(Demirbüker, 1966) ve 12 dilimli Hüseyini Tacı yer almaktadır.

3.1.2. Dergâh Avlusu (İkinci Avlu)

Meydan Avlusu olarak da adlandırılan Dergâh Avlusu kimi kaynaklarda orta avlu şeklinde de geçmektedir. Bu avluya Üçler Kapısı ile girilmekte olup, dikdörtgen şeklindeki alanda Aslanlı Çeşme, Ekmek Evi, Aş Evi, Tekke Cami, Kiler Evi, Meydan Evi, Mihman Evi, Dedebaba Köşkü ve büyük bir havuz bulunmaktadır. (Çimen, 2004)

Aslanlı Çeşme; dergâh avlusuna girildiğinde sağ kanatta Bektaşilerin zemzemi mekanında bulunmaktadır. Bu çeşmede su, bir aslan heykelinin ağzından akmaktadır. *Ekmek Evi*; günümüzde bulunmayan bu yapı avlunun sağında yer almakta olup içerisinde sofra, şamdan, çay, kahve takımları ile mutfak eşyaları yer almıştır. *Aş Evi*; tavanı kalın kirişler ile kaplı olup, içerisinde meşhur Bektaşî kazanları yer almaktadır. Buranın hemen bitişiğinde ise dedenin (Aş Evi Babası) oturması için tahsis edilmiş oda bulunmaktadır. *Tekke Cami*; Kiler Evi'nin tam karşısında bulunmakta olup ne zaman inşa edildiğine dair görüş ayrılıkları bulunmaktadır. (Koşay, 1967) *Kiler Evi*; ikinci avlunun batı kanadında yer alan yapı dergâhın törenlerde kullanılan eşyalarının konulduğu bir yapı olarak kullanılmıştır. *Meydan Evi*; dergâhın kalpgahı, canevi konumunda olmuş, ayini cemler burada yapılmıştır. İkinci avluya dergâh olarak isim verilmesinin temel sebebi Meydan Evi'nin burada bulunması ile alakalı

⁶ Mühr-ü Süleyman: "Davud Yıldızı", "Davud Mührü" ve "Davud Kalkanı" gibi farklı adlar ile anılmakta olup, altı köşeli bir yıldız şeklindedir. Bu mühür farklı farklı İslami eserlerde kullanılmıştır. Genel itibariyle; yukarı bakan kısmı iyiliği, aşağı bakan kısmı da kötülüğü sembolize etmektedir. (Ersoy ve Ersoy, 2012) (Üçler Çeşmesi ve Mühr-ü Süleyman, EK 4)

olmuştur. Burada rehber, sultan, pir, nakip, mürşit ve babalara ait sembolik 12 adet post bulunmaktadır. Mihman Evi; Nadar Avlusundan başka Dergâh Avlusunda da bir Mihman Evi tespit edilmiştir. *Dedebaba Köşkü*; Kiler Evi'nin üst kısmında yer almakta olup içerisinde dedebabaların listesi bulunmaktadır. (Çimen, 2004) İkinci avlunun orta kısmında, eski dönemlerde doldukça bahçeye boşaltılan büyük bir havuz yer almaktadır (Koşay, 1967).

3.1.3. Hazret Avlusu (Üçüncü Avlu)

Dergâh Avlusundan Altılar Kapısı ile geçilen bu avluda Balım Sultan Türbesi, Pir Evi ve buraya bağlı olarak Hacı Bektaş Veli Türbesi, Kırklar Meydanı ve Kızılca Halvet, diğer dede ve babalara ait mezarlar bulunmaktadır.

Balım Sultan Türbesi; genel itibariyle ikinci pir olarak kabul edilen Balım Sultan'ın mezarının bulunduğu anıt, kümbet şeklinde inşa edilmiştir. *Hazire*; eski dönemlerde avlunun neredeyse tamamı mezarlara ayrılmışken, daha sonrasında hazire kısmına taşınmıştır. Burada Seyyid Mehmed, Seyyid Hacı Ali, Hâkî Ali ve Hasan Dede gibi baba ve dedelerin mezarları ile 19. Yüzyıl sonları ve 20. Yüzyıl başlarında vefat edenlerin mezarları bulunmaktadır. Ayrıca Altılar Kapısı'nın devamındaki yolda çelebilerin geç tarihli mezarları da yer almaktadır. (Tanman, 1996) *Pir Evi*; Altılar Kapısı'nın hemen karşısında bulunmakta olup, çeşitli kısımları içerisinde barındıran bir yapıdır. *Kızılca Halvet*; Hacı Bektaş Veli Türbesi ile birlikte dergâhın çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu kısım Hacı Bektaş Veli'nin tasavvuf çilesini doldurduğu yer olup inzivaya çekinilen kısımdır. *Kırklar Meydanı*; Pir Evi'nin kuzey doğu kanadında bulunan mekan, yılda bir kez gerçekleştirilen Ayin-i Cem'e ev sahipliği yapmaktadır. Kırklar Meydanı'na giriş kapısının yakınında bir kişinin namaz kılacağı büyüklükte namazgâh bulunmaktadır. Kırklar Meydanı'nda Horasan Erenlerine ait mezarlar yine Resul Bali Türbesi ve batı kısmında ise Güvenç Abdal Türbesi yer almaktadır. *Hacı Bektaş Veli Türbesi*; Kırklar Meydanı'nın kuzeyinde yer almaktadır. İçerisinde Hacı Bektaş Veli'ye ait sanduka bulunmaktadır. (Çimen, 2004) Sanduka olan bu kısma motifler ile süslenmiş ve Gök Eşik adlı bir mermer eşikten geçmek suretiyle eğilerek girilmektedir.

Sonuç

Hacı Bektaş Veli Dergâhı kuruluşundan günümüze farklı süreçleri atlatmış, her dönemde de sosyal, kültürel ve ekonomik bir yapı barındırması yanında toplumu ve ülkeyi ilgilendiren konular ile de alakadar olmuştur. Zira bu ilgideki en önemli sebep olarak düşünülebilecek nokta; ülke içerisinde yaşanan gelişmelerden dergâhın da yakından etkilenmesi gerçeği düşünülebilir.

Dergâh, Milli Mücadele esnasında Mustafa Kemal Paşa'nın başlattığı harekete katkı vermiş ve hatta o dönem çok fazla kimsenin dillendirmediği cumhuriyet fikrine nasıl baktığı yönündeki sorular dergâh ileri gelenleri tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya sorulmuştur. Bu soru dergâhın ülkedeki sosyo-politik iklime ne kadar entelektüel bir bakış açısı ile yaklaştığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrası Atatürk'ün koyduğu “*muasır medeniyetler seviyesi*” hedefine ulaşmak adına her alanda inkılap hareketleri gerçekleştirilmiş, bu inkılap hareketlerinden biri de tarikat merkezleri olan tekke ve zaviyelerin kapatılması olmuştur. Bu durum ülke çapındaki diğer tüm tekke yapılanmaları gibi Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın faaliyetlerinin son bulmasına sebebiyet vermiştir. Dergâhın kapatılması yüzyıllardır taşınan buradaki birikimin kaybolma ihtimalini ortaya çıkartmıştır. Zira dergâha ait eşyaların bazıları tespit komisyonları tarafından kurtarılsa da önemli bir kısmı açık artırma usulü ile halkın eline geçmek suretiyle kaybedilmiştir. Dergâha ait günümüze kadar gelen eşyaların birçoğu kurumsal olarak değil ancak şahsi inisiyatif alan kişilerin birtakım çabaları sonucu kurtarılmıştır. Dergâh eşyalarının dağılması ihtimali gibi tekke ve zaviyelerin kapatılması konusunda hazırlıksız yakalanan bir diğer konu da dergâhın mimari yapısının bozulması tehlikesi olmuştur. Öyle ki yapıların bazıları bakımsızlıktan dolayı yıkılarak günümüze kadar ulaşamamıştır. Çünkü tekke ve zaviyelerin kapatılmasından tekrardan müze olarak açılması için restorasyonun başladığı süreçte yaklaşık 32 yıllık dönemde tarihi yapı atıl bir durumda kalmıştır. Her ne kadar dergâh yapısı bir dönem ziraat mektebi olarak kullanılsa da bu durum dergâha ait bazı yapıların

kaybolmasını önleyememiştir. Dergâhın atıl vaziyeti, bu durumdan rahatsız olan ve sorumluluk duygusu ile hareket eden kişilerin Ankara nezdinde başarılı girişimleri neticesinde değiştirilme yoluna konulmuştur. Yapılan çalışmalar neticesinde dergâhın yapı ve eşyaları ile müze olarak açılması, bu atıl vaziyetin önlenmesine ve asırlardır süregelen değerlerin kaybolmadan korunmasına sebep olmuştur.

Kaynakça

- Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 30-10-0-0, Yer Numarası: 189-295-9, 21 Şubat 1926
- Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), (1982). *Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri (1911-1921 Tarihleri Arasına Ait 106 Belge)*, Yayın No: 1, Belge 78/a, Ankara
- Meclis Haber Dergisi (2005). (120) 49-50.
- Resmi Gazete, 13 Aralık 1925.
- Resmi Gazete, 19 Aralık 1925.
- TBMM Kanunlar Dergisi, Dönem 2, Cilt 4, 30 Kasım 1925.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 12, 6 Mayıs 1920..
- Akok, M. (1967). Hacıbektaşlı Veli Mimari Manzumesi, *Türk Etnografya Dergisi*, (10), 27-57.
- Apaydın, C. (2017). Belgeler Işığında Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması Üzerine Bir Değerlendirme, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 16(32), 149-171.
- Aytepe, O. (2002). 85. Yılında Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya Gelişi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 29-30, 31-38.
- Bardakçı, C. (1950). *Alevilik Ahilik Bektaşilik*, Ankara: Türkiye Gazetecilik ve Matbaacılık.
- Cebesoy, A.F. (2010). *Milli Mücadele Hâtıraları*, İstanbul: Temel Yayınları.
- Çifçi, İ. ve Akova, O. (2016). İnanç Turizmi Kapsamında Hacı Bektaş Veli Dergâhına Yönelik Bir Araştırma, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (80), 183-218.
- Çimen, Ş. (2004). *Alevi Bektaşlı Kültüründe Hacı Bektaş-ı Veli Külliyesi'nin Yeri ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Demirbükler, İ. (1966). *Hacı Bektaş-ı Velî Külliyesi*, Sanat Tarihi Bölümü Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Demirtaş, H. (2020). *Hacı Bektaş Veli Dergâhı Ziyaretçi Defteri (1921-1925)*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü
- Doğan, H. (2012). Milli Mücadele'de Nevşehir ve Çevresi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 49, 57-73.
- Dokuyan S. (2021). Sabit Dokuyan, Tekkelerin Kapatılması ve Tasfiye Süreci (1925-1938), *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (98), 217-244.
- Duymaz, A. (2019). Cevlânî, Dursun Kılıç, *Ahmet Yesevi Üniversitesi, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevlani-dursun-kilic> adresinden 11 Temmuz 2021 tarihinde edinilmiştir.
- Ersoy, S. ve Ersoy, S (2012). Hacı Bektaş-ı Velî Türbesi'nde Bulunan Semboller ve Anlamları, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (4), 281-294.
- Fığlalı, E.R. (1996). Hünkâr Hacı Bektaş Veli (Hayatı ve Eserleri), *Erdem Dergisi*, 8(23), 317-336.
- Gölpınarlı, A. (1958). Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyet Nâme, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Hamid Zübeyir (1928) Hacı Bektaş Tekkesi, *Türkiyat Mecmuası*, 2, 365-391.
- Kansu, M.M. (1997), *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kardaş, S. (2010). *Ali Nihanî'nin Manzum Hacı Bektaş-ı Veli Velayetnamesi (İnceleme-Metin-Sadeleştirme-Dizin)*, Ankara: Grafiker Yayın.
- Koşay, H. Z. (1967) Bektaşilik ve Hacı Bektaş Tekkesi, *Türk Etnografya Dergisi*, (10), 19-26.
- Kökel, C. (2020), *Meclis-i Meşâyih Arşivi, Hacı Bektaş Veli Dergâhı ve Alevi Bektaşlı İnanç Merkezleri*, Cilt I, Ankara: Hacı Bektaş Veli Dergâhı Vakfı Yayınları.
- Küçük, H. (2003). *Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşiler*, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Onar, M. (1995). *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları*, Cilt I, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Öcal, D. (1999). Bir Bektaşî Babası'nın Gözüyle Hacı Bektaş Veli Dergâhı, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (10), 141-152.
- Önder, M. (1994). 30 Yıllık Bir Hatıra: Hacı Bektaş Dergahı Nasıl Açıldı?, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (1), 35-39.
- Öz, B. (1993). *Kurtuluş Savaşı'nda Alevi-Bektaşiler*, İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- Röportaj: Haydan Kaim, Doğum Yılı: 1942, Doğum Yeri: Hacıbektaş, Röportaj Tarihi: 9 Nisan 2021.
- Sarıkaya, M. (2017). Ziraat Mektepleri, *Kafdağı*, 2(1), 24-37.
- Selçuk, H. (2011). Mürûr-U Ubûr Edenlerin Gözüyle Hacıbektaş: Seyahatnameler, Salnameler ve Şer'iyye Sicillerine Göre Hacıbektaş'ın Tarihi, *I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu*, Ed: Adem Öger, Ankara, Nevşehir Üniversitesi Yayınları, 33-52.
- Sezgin, A. (2002). *Sosyolojik Açıdan Alevilik-Bektaşilik*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Sümer, A. (1975). *Hacı Bektaş Veli'nin Bilimsel Yönleri*, Ankara: Yeni Sanat Matbaası.
- Şimşir, B.N. (1992). *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, Cilt I Nisan 1919-Mart 1920, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tan, N. (2014). Ölümünün 10. Yılında Dr. Mehmet Önder'in Hayatından İlginç Kesitler, *Kültür Evreni Dergisi*, (20), 39-45.
- Tanman, M. B. (1996). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (C.14, ss. 459-471) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Tansel, S. (1973). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, Cilt II, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.
- Yıkılmış, M. S. (2016). Bireysel Bellekten Kolektif Belleğe: Dergâh'ı Su Basınca..., *Folklor/Edebiyat*, 22(88) 179-192.

EKLER

EK 1: Hacı Bektaş Veli Müzesi İçerisinde Yer Alan Atatürk Rölyefi (Fotoğraflanma Tarihi: 28.07.2021)

EK 2: Müze Olmadan Önce 1958-1964 Arası Hacı Bektaş Veli Dergâhı'ndan Bir Görünüm (Demirtaş, 2020)

EK 3: Hacı Bektaş Veli Müzesi Yapı İsimleri (Çifçi ve Akova, 2016)

EK 4: Üçler Çeşmesi ve Mühr-ü Süleyman (Fotoğraflanma Tarihi: 28.07.2021)

YAZAR

Öğr. Gör. Dr. Enes ÖZ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacıbektaş Teknik Bilimler

Meslek Yüksekokulu

enesoz@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0001-5626-5516

2012 yılından Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. 2014 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tezli yüksek lisansını, 2020 yılında da Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktora eğitimini tamamlamıştır. 2017 yılından beri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Okutman ve Öğretim Görevlisi kadrolarında görev yapmakta olup, Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi alanında yayınlanmış bir takım çalışmaları bulunmaktadır.